

МОВЫ РЫСЫ НЕПАЎТОРНЫЯ

Віншуем!

АЎТАРЫТЭТНЫ ВУЧОНЫ І ПЕДАГОГ

ДА ЮБІЛЕЮ АНАТОЛЯ БАРДОВІЧА

Заслужаны і ўганараваны педагог, аўтарытэтны і паважаны навуковец, добразычлівы і спагадлівы чалавек – гэтыя якасці гарманічна паўднеліся ў асобе Анатоля Майсеевіча Бардовіча. Лёс наканавы яму нялёгкаю жыццёваю дарогу, але ён ні разу не збочыў з яе і ўсім сваім жыццём і працоўнай дзейнасцю заслужыў нашу шчырую ўдзячнасць і нізкі паклон за здзейсненае на навукова-педагагічнай ніве.

Анатоль Бардовіч нарадзіўся ў сялянскай сям’і (вёска Малыя Навасёлкі Дзяржынскага раёна) 3 студзеня 1928 г. У 1935 г. Бардовічы – бацька, маці і трое сыноў – у якасці спецперасяленцаў былі вывезены ў Комі АССР (пасёлак Цімшэр Усцькуломскага раёна), дзе прабылі 12 гадоў. Бацькі працавалі ў мясцовым калгасе, а старэйшыя браты – на лесапавале.

Першапачатковую адукацыю Анатоль Бардовіч атрымаў у мясцовых школах: пачаў вучыцца ў Цімшэры, т. зв. няпоўную сярэдняю – у в. аселку Пажэль, дзе, дарэчы, усе прадметы выкладаліся на мове комі. Валоданне мясцовай мовай дазней спатрэбілася ў педагагічнай дзейнасці, якая пачалася менавіта ў гэтай аўтаномнай рэспубліцы былога СССР, пасля заканчэння Сяктывкарскага педвучылішча (1942 – 1945). Спачатку выкладаў рускую мову і літаратуру ў Ярэмскай НСШ (1945 – 1946), потым працаваў завучам Данскай НСШ (1946 – 1947) Усцькуломскага раёна Комі АССР.

Пасля вяртання ў Беларусь і рэабілітацыі сям’і як неабгрунтавана рэпрэсаванай Анатоль Бардовіч паступіў на факультэт мовы і літаратуры Мінскага педінстытута імя М. Горкага (1947 – 1951). З гэтага часу ўвесь яго працоўны лёс непарыўна злучаны са сталічнай педагагічнай установай, за выключэннем двух гадоў (1951 – 1953) выкладання ў Нясвіжскім педвучылішчы. І нават у час працы старшым інспектарам Міністэрства асветы (1956 – 1957) і Міністэрства сярэдняй спецыяльнай і вышэйшай адукацыі (1961 – 1965) ён працягваў выкладаць студэнтам МДП імя М. Горкага рускую мову. У педагагічным інстытуце (цяпер БДПУ імя Максіма Танка) Анатоль Майсеевіч прайшоў шлях ад аспіранта (1953 –

85

1956) да кандыдата філалагічных навук (1959, дысертацыя “Мадалныя словы ў сучаснай рускай мове”), прафесара (1992), дэкана філалагічнага факультэта (1978 – 2001). Менавіта тут ярка і непарыўна раскрыўся яго педагагічны, навуковы і арганізатарскі талент. Было напісана і надрукавана больш за паўсотні змястоўных навуковых і метадычных артыкулаў па актуальных праблемах рускай і беларускай моў. У суаўтарстве з іншымі вучонымі ўпершыню ў Беларусі створаны і апублікаваны “Марфемны слоўнік беларускай мовы” (2-е выд. 1989), “Словаўтваральны слоўнік беларускай мовы” (2000), “Школьны марфемны слоўнік беларускай мовы” (2-е выд. 2006), “Школьны словаўтваральны слоўнік беларускай мовы” (2006). Названыя лексікаграфічныя выданні сталі адметнай падзеяй у навукова-педагагічным жыцці нашай краіны не толькі тым, што былі ўпершыню падрыхтаваны, але і высокай навуковай вартасцю саміх слоўнікаў, на якую, дарэчы, звярнулі ўвагу і рэцэнзенты ў друку. У гэтым, несумненна, вялікая асабістая заслуга Анатоля Бардовіча, які, як нам вядома, выконваў вядучую ролю ў складзе аўтарскіх калектываў названых лексікаграфічных даведнікаў.

Значны ўнёсак юбіляра і ў тэарэтычную падрыхтоўку будучых настаўнікаў рускай мовы. Ён суаўтар вучэбных дапаможнікаў для студэнтаў “Русский язык” (у 2 ч., 3-е выд. 1977), “Русский язык, ч. 1 – 2” (1979), “Современный русский язык. Синтаксис. Пунктуация” (1993), “Контрольные работы по современному русскому языку” (1998), “Сопоставительный курс русского и белорусского языков” (1999) і інш.

Асобна варта згадаць навукова-метадычную дзейнасць А. Бардовіча для агульнаадукацыйнай школы. Маючы багаты ўласны педагагічны вопыт, выдатную тэарэтычную падрыхтоўку, яму ўдалося разам з суаўтарамі стварыць цудоўныя падручнікі па рускай мове для вучняў V – IX класаў (вытрымалі 30 выданняў; 1965 – 1996). Больш за 30 гадоў школьнікі Беларусі вывучалі рускую мову па гэтых падручніках.

Як аўтарытэтны навуковец і педагог у 1970-я гг. Анатоль Бардовіч быў двойчы камандзіраваны для працы за мяжу. Ён выкладаў на курсах павышэння кваліфікацыі выкладчыў рускай мовы ў Балгарыі, а ў 1975 – 1977 гг. працаваў дацэнтам кафедры рускай мовы Вышэйшай педагагічнай школы ў Кракаве (Польшча), дзе за два з паловай гады падрыхтаваў 45 магістраў.

Агульны педагагічны стаж А. Бардовіча ўражвае – больш за 60 гадоў! Аднак нават на заслужаным адпачынку ён не пакідае любімую справу. С.

месна з Міхаілам Круталевічам у 2011 г. Анатоль Бардовіч апублікаваў “Школьный словообразовательный словарь русского языка”, які, несумненна, будзе запатрабаваны вучнямі і настаўнікамі беларускіх школ пры вывучэнні рускай мовы і ў падрыхтоўцы да цэнтралізаванага тэсціравання.

Неабходна таксама асабліва падкрэсліць арганізатарскі талент Анатоля Бардовіча. Найбольш ярка і відавочна, на наш погляд, ён выявіўся ў час працы на пасадзе дэкана філалагічнага факультэта БДПУ імя Максіма Танка. Дысцыплінаванасць і арганізаванасць, абсалютная самааддача і абвостранае пачуццё асабістай адказнасці за даручаную справу, памножаньня на прыродную чалавечую дабрывню і добразычлівае стаўленне да калег і студэнтаў, зрабілі тагачасны філалагічны факультэт у справе арганізацыі вучэбна-выхаваўчага працэсу ўзорным у сталічнай педагагічнай установе. Да яго ішлі вучыцца, раіцца, прасіць парады ці дапамогі... А ён шчодро ўсім і з усімі дзяліўся, за што заслужана лічыўся лідарам дэканацкага корпусу педагагічнага ўніверсітэта. І да гэтага часу яго з цеглы вай і радасцю ўзгадваюць усе калегі, што працавалі ў той час поруч з ім.

Павел МІХАЙЛАЎ,
кандыдат філалагічных навук,
Святлана ФАЦЕЕВА,
кандыдат філалагічных навук.

Актуальная тэма

НЕСТАНДАРТНЫЯ ЗНАЧЭННІ ДЗЕЕПРЫСЛОЎЯЎ У БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

ДРАКТАЦЫЯ ДЗЕЕПРЫСЛОЎЯ

Вядома і агульнапрынята, што дзеепрыслоўе – асобная форма дзеяслова. У сярэдняй школе яно вывучаецца з розных бакоў: і ў плане значэння, і ў плане марфалагічных асаблівасцей, і ў плане функцыянавання. Гэтыя аспекты разглядаюцца ў адпаведных тэмах – “Дзеепрыслоўе” (VII клас) і “Слова ў тэксце”, “Сінаніміка словазлучэнняў, яе роля ў стварэнні тэкстаў рознай жанравастылістычнай прыналежнасці” (X клас).

Спецыфіка дзеепрыслоўяў заключаецца ў іх нязменнасці, у “змешанасці” (спалучаюць уласціvasці дзеяслова і прыслоўя) і ў асаблівасцях выкарыстання. Менш пашырана думка пра тое, у чым гэтая “падвойнасць” заключаецца і якое значэнне дзеепрыслоўе мае. Паспрабуем удакладніць сутнасць дзеепрыслоўя і яго асаблівасці, а таксама зафіксаваць нестандартныя значэнні і правілы ўжывання гэтай формы.

ПРАБЛЕМА КАТЭГОРЫІ ЧАСУ

І СТАНДАРТНЫЯ ЗНАЧЭННІ ДЗЕЕПРЫСЛОЎЯЎ

“Беларуская граматыка” (1985) адзначае, што дзеепрыслоўе “абзначае дадатковае ў адносінах да дзеяслова-выказніка дзеянне, паясняе асноўнае дзеянне” [1, с. 192]. У найноўшай “Кароткай граматыцы беларускай мовы” (2009) гэтак адзначаюць крыху звужаецца: “...абзначае дадатковае ў адносінах да дзеяслова-выказніка дзеянне” [5, с. 234]. Між тым ва ўніверсітэцкім падручніку прафесара П. Шубы канстатуецца, што дзеепрыслоўе “абзначае прымету прыметы” [10, с. 220].

Разыходзяцца погляды даследчыкаў і на тое, як суадносяцца дзеепрыслоўе і катэгорыя часу. “Беларуская граматыка” сведчыць, што “як і дзеяслоў, дзеепрыслоўе мае катэгорыю трывання і стану” [1, с. 192], і гэтым абмяжоўваецца. Праўда, у яе другім томе знаходзім не зусім